AL. CISTELECAN

„Poezie şi livresc"

De mai bine de zece ani citesc în „Echinox" şi apoi în „Familia" cronicile literare ale lui Al. Cistelecan: inteligente, sclipind de ironia ideii şi savuroase stilistic. Dacă e să-i găsim afini, printre cei care, ca şi el, iubesc cartea proaspătă, cu cerneala încă udă, trebuie să ne gîndim ia Gh. Grigurcu, de care-l apropie aceeaşi exclusivă patimă pentru poezie (Cistelecan n-a scris, pe cît ştiu, niciodată despre altceva), ca şi fineţea antenelor, capabile să surprindă mesaje lirice mai subţiri decît firul de păr, şi de asemenea, la Cornel Regman, împreună cu care reabilitează umorul ardelenesc în critică (cine crede că ardelenii duc lipsă de umor să-i citească pe cei doi critici!), distilînd sarcasmul într-o scriitură plastică, barocă, de o tehnicitate ce nu-şi poate reprima apetenţa către mimarea parodică (caragialiană şi paulgeorgesciană) a limbajelor, jargoanelor, a pronunţiilor pitoreşti. Deschid, nu chiar la întîmplare (din motive pe care le voi arăta mai jos) *Poezie şi livresc,* cartea de debut tîrziu a lui Al. Cistelecan, şi iată ce culeg spre dovedirea celor pe care tocmai le-am afirmat şi spre delectarea cititorului avizat: *„Angel pofticios ţi iubăreţ, rămas din cele sfinte doar cu aura inocenţei, dar altfel dedat cu totul la păcate lumeşti - femei, tabacioc, guleai - Emil Brumaru este un «poet de duminică» getbeget, de nu cumva bun chiar pentru \veek-end".* Sau: *„Fortuna a aşteptat cu braţele deschise ieşirea generaţiei '60 din găoace, înainte chiar ca majoritatea combatanţilor să-şi fi putut număra pe degetele de la o mină poemele bune scrise cu cealaltă, ea le şi pusese deoparte plantele norocoase. Puţini au fost cei cărora, mai apoi, critica le-a ridicat aceste taloane preţioase, redistribuindu-le mai cu chibzuială altora rămaşi în afara acestui lot al privilegiaţilor. Fie că le-au înhăţat repede, fie că au pus mina pe ele mai încet şi pe furiş, poeţii aceştia predestinaţi să fie Poeţi, încurajaţi cu sîrg de pe margine şi împinşi cu discreţie de la spate, au fost, în cele din urmă, la înălţimea misiei lor grele".*

Şi fiindcă tot veni vorba de misie, să mi se îngăduie să mai reproduc un pasaj, care, nu numai într-o privinţă, este nimerit ca preambul la ceea ce urmează să spună: *„Ardeleanul în jenărie — şi cel canonic în special - se simte în largul lui în hamurile dătorinţei — dacă nu cumva acesta e chiar singurul loc în care el se simte astfel. Datoria şi neţăsitakea sînt opţiunile sale preferate şi în jugul lor el trage temeinic şi cu nădejde, nu fără un decent şi ascuns orgoliu al lucrului*

bine făcut Misia e plăcerea şi mîndria lui...". El însuşi ardelean pe de-a-ntregul şi probabil puţintel canonic, Al. Cistelecan nu se putea să scape regulei de neţăsitake pe care tocmai a stabilit-o, aşa încît Cartea pe care i-o comentez e departe de a fi o culegere întîmplătoare de cronici; ea are o idee generală şi o structură anume, o arhitectură, care, observă L. Ulici în „Contemporanul", *„conservind calitatea materialelor, îi adaugă un ce inedit, în cazul de faţă tema critică, relaţia dintre poezie şi livresc ".* Calitatea materialelor se conservă, nici vorbă, şi era şi greu să se piardă, în condiţiile excelenţei critice şi stilistice; de asemenea, tema cărţii (şi mai ales primele cincizeci de pagini) ne revelă şi un cap teoretic, care putea fi, eventual, ghicit în exerciţiul cronicăresc, dar nu la adevărata valoare. Cu toate acestea, nu-mi pot reţine o vagă (însă persistentă) dezamăgire; triind teancul de cronici din revistă, dînd o mulţime deoparte, mereu cu ochii pe titlu, autorul, întocmai ca ardeleanul jenăric la care se referea adineauri, a sacrificat excesiv pe altarul obligaţiei; în „hamurile dătorinţei", criticul s-a ridicat, neîndoielnic, la înălţimea misiei propuse, de a lămuri raportul dintre poezie şi livresc, dar, la fel de neîndoielnic, el este mai puţin bătător la ochi decît în cronicile luate aşa cum erau mai cuminte şi serios, mai intrat în rîndul lumii critice. Ceva (şi nu puţin) din nota lui neconfundabilă, din acea jovialitate expresivă (cînd părea că se lasă purtat de cuvinte, de stiluri, de rostiri, cu o frenezie parodică incomparabilă) se pierde în noile condiţii. Cine nu l-a citit în revistă şi-l descoperă în carte îşi va face, cu siguranţă, altă idee despre Al. Cistelecan decît L. Ulici şi decît mine, care-l cunoaştem dintotdeauna.

,, *Barometrul livrescului în poezia noastră de azi e intr-o continuă - de mi chiar ineluctabilă - urcare deşi termenul ca atare a rămas prins intr-o constelaţie de semnificaţii minimalizante";* această constatare iniţială, perfect îndreptăţită, ne conduce la o primă tentativă ordonată şi aplicată de a dovedi valoarea **culturalului** în poezia noastră contemporană. Ce este, după părerea lui Al. Cistelecan, **livrescul?** *„Departe de a fi o instanţă de înstrăinare a lumii şi de alienare a fiinţei, medierea* (livrescă - nota mea, N.M.) *rămîne un proces de intelecţie a fenomenelor fi ea nu creează un gol în jurul fiinţei, ci întreţine mai curînd un cult al relaţiei armonice şi al plenarităţii".* Sensibilitatea livrescă trăieşte, deci, din mediere: *„Raporturile ei cu lumea sînt intermediate şi substanţa sa e profund culturalizată, iar percepţia n-are nimic din primitivitatea ei candidă, fiind una filtrată, rafinată. Cuvîntul deschide o perspectivă asupra realului doar transgresînd un strat referenţial cultural, iar indicele de*

*vehemenţă al realului asupra poemului e redus şi **vătuit** de halou cultural".* Ar exista, după Al. Cistelecan, două feluri de poeţi livreşti; *„Sub incidenţa acestei acţiuni a convenţional izării, sub presiunea ideologiei literare într-o măsură, livreşti se grupează într-un şir jovial şi fericit de **rentieri ai convenţiei** şi într-unul decepţionat şi mohorît de **prizonieri ai convenţiei...".***

Magnific descrise, cele două şiruri sînt mai greu de ilustrat în stare aşa zicînd pură. Şi dacă n-am nici o îndoială că Leonid Dimov este un livresc euforic, un rentier al convenţiei, a cărui magie lirică reprezintă *„o nouă formă de inocenţă a sensibilităţii, ridicată deasupra dezechilibrului din inima sensibilităţii livreşti"* şi că, la rîndul lui, Mircea Ivănescu se înscrie deplin în livrescul deceptiv, depresiv, ca un ostatec (mai mult decît ca un prizonier) al convenţiei, nu mă mai împac, în celelalte cazuri citate de Al. Cistelecan, cu clasificarea lui. Eu i-aş fi pus, printre tipicii livreşti, mai curînd pe Şerban Foarţă, Sorin Mărculescu şi Alexandru Miran (aflaţi, în carte, într-un fel de limb intennediar) decît de Al. Andritoiu sau Tudor George, despre care era chiar mai potrivit decît despre cei dintîi a spune că *„aparţin unei tipologii la care elementul livresc participă, dar nu o'şi defineşte".* Sigur, clasificările sînt un etern călcîi al lui Ahile în toate teoriile şi nu vreau să abuzez de privilegiul de a azvîrli în el şi alte săgeţi.

Trecînd la analize, Al. Cistelecan îmbogăţeşte cu nuanţe foarte personale înţelegerea poeziei celor citaţi (şi a altora), găsind formule norocoase critic, greu de uitat. Cîteva: *„tehnicitatea intensivă a scriiturii"* lui Virgil Mazilescu; sau: *„ starea de palimpsest a cuvintelor a atins un regim holografic"* la Ş. Foarţă; sau:,, *Poezia lui Ion Pop, de subvenţie livrescă şi de o sentimentalitate mediată şi supravegheată, făcînd contact cu viaţa prin filtrele culturii şi meditaţiei, trăieşte sub spaima continuă că totul s-a spus* "; sau, în fine: *„M. Ivănescu a găsit castelul poemului într-o ruină dezolantă şi, înainte de a intra în el, toate privilegiile poemului şi ale poetului au fost abolite".* O parte din articole sînt remarcabile, îndeosebi cel despre M. Ivănescu, dar şi altele (cînd valoarea unor poeţi nu se află sub o anumită limită de la care, în jos, eu, cel puţin, nu mai am conştiinţa nici unui criteriu specific), chiar dacă multe au fost scrise mai înainte de a se închega ideea cărţii şi nu participă decît indirect la susţinerea ei. Trebuie să menţionez şi nivelul istoric al unor pagini ca acelea de la începutul amplului articol despre M. Ivănescu, în care ocolul prin poezia interbelică este foarte profitabil. Există aici cîteva adevăruri pe cît de nete, pe atît de utile, privitoare bunăoară la felul cum s-a schimbat, pe durata a vreo două generaţii, atitudinea faţă de convenţia poetică

(„ interbelicii n-au resimţit niciodată convenţionalizarea ca pe o piatră de moară ce apasă asupra propriilor acte", ei avînd încă o anume încredere în puterea de a semnifica a cuvîntului, luînd mai decis partea lui Cratylos decît pe a lui Hermogenes, cum spune sugestiv autorul), ca şi încălcările tot mai frecvente astăzi ale legatelor mallarmeene într-o poezie care, de trei sferturi de veac, le-a respectat cu sfinţenie.

Ar fi de spus în încheiere ceva despre raportul dintre livresc şi intertextualitate. La Al. Cistelecan, a doua este un caz particular al celui dintîi şi anume legată de aspectul cel mai de suprafaţă al lucrurilor, aproape numai procedural. *„Aluzia, citatul, perifrază [...] sînt procedee care reprezintă, fireşte, o epifanie a livrescului, dar ele nu produc şi un impact în relaţiile de mediere, fiind elemente marginale",* scrie criticul la un moment dat, pentru ca, trei pagini mai încolo, observînd frecvenţa tehnicilor intertextuale la poeţii cei mai tineri, să afirme că *„ invenţia la nivelul sensibilităţii nu mai are de unde aduce elemente noi",* aşa încît modalităţile *„aluzive, integrarea parodică sau patetică a citatelor sînt procedee de deviere a acestei vehemente a imediatului, dar aluviunile şi porturile culturale nu pătrund în miezul candid al senzaţiei şi nu ating cota livrescă de* ***de-naturare*** *a sensibilităţii.. "* Eu cred dimpotrivă că intertextualitatea este fundamentală în poezie (în orice poezie), livrescul fiind cazul particular, şi anume, în sensul de **vătuire** a realului, de care vorbea Cistelecan însuşi. Dovada, după mine, ar fi că nu se poate poezie care să nu fie intertextuală (dacă nu limităm intertextualitatea, cum face Cistelecan, la aluzie şi la citat), dar că toată poezia e departe de a fi livrescă. Asta, pe de o parte. Pe de alta, mi se pare pripit a susţine că invenţia livrescă nu mai produce nimic nou în sensibilitate; şi nu numai pentru că această constatare de la sfirşitul *Conspectului* introductiv o contrazice pe aceea de la începutul lui, pe care am citat-o; dar şi fiindcă nu ştim niciodată destule despre mişcarea literaturii ca să putem hotărî sensul ei doar bătînd uşurel cu degetul în sticla barometrului spre a vedea încotro înclină acul.

Cu siguranţă însă că *Poezie şi livresc* va fi primită, în continuare, cu ample discuţii, fiind cartea de mult aşteptată a unuia dintre cei mai talentaţi critici din generaţia nouă.

(România literară, nr. 28, 1987)